

Kunstenaar op naar de honderd De Ichthus in drie werken van Jentsje Popma

Bij de 99e verjaardag van Jentsje Popma is gevraagd naar het particuliere bezit van zijn kunstwerken. Hierop kwamen meer dan 100 reacties met foto's en beschrijvingen van meer dan 250 bekende en onbekende, vergeten en verloren gewaande kunstwerken. Een aantal van de aangemelde kunstwerken is opgenomen in de zomertentoonstelling in de Grote Kerk in Leeuwarden, die ter gelegenheid van de honderdste geboortedag van Popma op 30 september a.s. georganiseerd is door de Commissie Kerk en Kunst, samen met de Stifting Nijkleaster.

door Alex Riemersma

Eén van de reacties maakte melding van een werkje dat bij hen thuis 'te pronk' hangt: een 'Ichthus', afbeelding van een vis, oeroud symbool van Christus. De inzender vermoedde dat het een schaalmodel van gebakken klei is 'van een groter wandobject, dat vroeger ergens in Leeuwarden hing, wellicht in het Bonifatius-hospitaal.'

Diakonessenhuis

Dit klopt voor een deel. Jentsje Popma heeft inderdaad een groot 'Ichthus'-wandrelief van bijna 2 meter breed en 130 cm hoog gemaakt van zwartbakende chamotteklei. Het is geschonken door de Koninklijke Maatschappij voor Geneeskunde (afd. Friesland Noord) als wandrelief voor de nieuwe kindervleugel aan het Diakonessenhuis. Het heeft aan de buitenmuur van gele baksteen gehangen tot de fusie van 1987. In het jaarverslag over 1961 van het Diakonessenhuis wordt noch de kunstenaar noch de schenker vermeld. Er staat bij 'Bijzonderheden' alleen maar: 'Ons gebouw werd dit jaar aanmerkelijk verfraaid dankzij enige giften gedaan bij de opening van de nieuwe kinderafdeling. Op 6 juni 1961 werden de muurschildering in de kinderafdeling en een plastic in de buitenmuur van de afdeling ingewijd.'

In deze Ichthus is de verbeelding van een verpleegkundige en een zieke persoon verwerkt. Wij denken dan onmiddellijk aan het verhaal van de Barmhartige Samaritaan. Het is het beeldmerk van het Diakonessenhuis geworden, dat ook in jaarverslagen en op menukaarten gebruikt werd. Ook in het jubileumboek dat bij het honderdjarig bestaan van het Diakonessenhuis (1980) geschreven is door H.W. Keikes, is het Ichthus-beeldmerk ge-

bruikt, maar zonder toelichting. Het was kenmerkend tot een collectief én anoniem cultuurgoed geworden. Het element van collectief cultuurgoed wordt nog versterkt doordat deze grote 'Ichthus' er in de loop van de jaren (tot 1987) vele kleine visjes bijgekregen heeft. Bij gelegenheid van hun pensionering kregen medewerksters een kleine Ichthus van gebakken klei, naar keuze in de kleur blauw, rood of bruin. Als de voorraad op was, werden er weer nieuwe vissen bij-gebakken. Dit beeldmerk is ook gebruikt voor speciale spelden en zelfs op asbakjes en rolcentimeters. Er moeten dus nog vele 'Diakonessenhuis-visjes' rondzwemmen – enkele ervan zijn te bewonderen in de vitrine van de tentoonstelling. Hopelijk kunnen oud-medewerkers van het Diakonessenhuis er nog eens wat meer over vertellen. Immers, ook dat is genieten van de kunst: het doorvertellen van de verhalen die erbij horen.

Deze 'Ichthus' heeft vele jaren op een betonnen sokkel in de tuin van Triotel (later: MCL) gelegen. De directie van het MCL heeft onlangs besloten de wandrelief weer een prominente plek te geven in de nieuwbouw. Hierdoor wordt niet alleen Jentsje Popma geëerd, maar wordt de 'Ichthus' opnieuw als cultureel erfgoed gepositioneerd op een locatie waarvoor het bedoeld was.

Paardenbloem

Het beeldmerk van de Ichthus vormt ook het hart van het betonnen wandplastic 'Paardenbloem'/'Hynstebloem', dat Jentsje Popma in 1958 gemaakt heeft voor de kweekschool Mariënborg aan Achter de Hoven in Leeuwarden. Dit kunstwerk was bij de nieuwbouw van Comenius op de plek van de oude kweekschool/

Het grote wandrelief in het UVW-gebouw aan de Tesselschadestraat in Leeuwarden

Pedagogische Academie als overcompleet weer teruggekomen in zijn atelier aan de Potmargewâl. In 2015 heeft Jentsje Popma zijn atelier en alle kunstwerken die nog in zijn bezit waren, geschonken aan Nijkleaster. Een genereus gebaar! Twee jaar eerder al had hij de 'Hynstebloem' geschonken als gebaar van bemoediging en betrokkenheid. Dit beeld

ren wit en beige overgeschilderd in de blauwe bedrijfskleur van het UWV. Sindsdien staat het bij de medewerkers en bezoekers bekend als 'De blauwe vis'.

Dan is het nog maar één stap om de vis met de twistvorm 'Jonas in de walvis' te noemen. De bijbelse profeet Jona was opgeslokt door een grote vis. Jonas bad God om redding en de

vis spuwde hem uit op het droge. Het element 'uitspuwen' wordt in dit kunstwerk concreet verbeeld doordat de kop van de vis (de spuw-mond) zich buiten het gebouw bevindt en het lichaam van de vis binnen een 'twist' vertoont. Dit leidt ons tot de associatieve interpretatie dat Jonas model staat voor de cliënten van het GAK en later van het UWV. Zij bevinden zich door de vele ambtelijke schijven soms in een benarde toestand, maar zij kunnen – met uitredding - ook weer veilig op het droge terechtkomen en hun levensreis vervolgen.

Paardenbloem/Hynstebloem en de symboliek die Nijkleaster daaraan verbindt in het nieuwe logo (onder)

Jonas in de walvis

Het beeldelement van de Ichthus-vis kunnen wij ook terugzien in het grote wandrelief in het UWV-gebouw aan de Tesselschadestraat in Leeuwarden. Het kunstwerk bestaat uit 24 halve schijven: 5 buiten het gebouw en 19 binnen. Buiten is het 175 cm breed en de 19 schijven binnen meten samen 620

cm. Het is een zeppelin-achtig wandplastic dat Jentsje Popma bij de bouw van het GAK in 1973 heeft gemaakt. Met de rechte en gebogen lijnen heeft het de vorm van een geabstraheerde vis. Hij heeft er zelf geen naam aan gegeven. Toen het GAK in 2002 veranderde in het UWV (Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen), zijn de oorspronkelijke kleu-

gen) kost 24,90. Werken van Jentsje Popma zijn te koop tijdens de verkooptentoonstelling in de kerk van Jorwert op zaterdag 9 en zondag 10 oktober (www.nijkleaster.frl/jentsje-popma-100).

Alex Riemersma is voorzitter van de Stifting Nijkleaster

Het Ichthus-wandrelief dat Jentsje Popma maakte voor het Diakonessenhuis is te zien op de tentoonstelling in de Grote Kerk in Leeuwarden